

Afsakan Ísrael: Leið til ábyrgðar, jafnréttis og varanlegs friðar

Ísraelskt-palestínska deilan, sem hefur staðið yfir í meira en sjö áratugi, er enn ein af flóknustu og siðferðislega hlaðnustu deilum nútímasögunnar. Ísrael, sem er viðurkennt af 165 aðildarríkjum Sameinuðu þjóðanna frá og með 1. júní 2025, hefur verið sakað um kerfisbundin brot á alþjóðalögum, þar á meðal stríðsglæpi, glæpi gegn mannkyninu og þjóðarmorð, sérstaklega í hernaðaraðgerðum sínum á Gaza og Vesturbakkanum. Alþjóðadómstóllinn (ICJ) og Alþjóðlega refsirétturinn (ICC) hafa gripið til fordæmalausra aðgerða, þar sem Suður-Afríka fer fyrir þjóðarmorðsmáli gegn Ísrael hjá ICJ og ICC gaf út handtökuskipanir á Benjamin Netanyahu, forsætisráðherra Ísraels, og Yoav Gallant, fyrrverandi varnarmálaráðherra, árið 2024. Þrátt fyrir þessar aðgerðir er ábyrgð enn erfitt að ná, að miklu leyti vegna stöðu Ísraels sem viðurkennt ríkis og verndarinnar sem það nýtur frá bandamönnum eins og Bandaríkjunum. Þessi ritgerð heldur því fram að alþjóðasamfélagið ætti að taka djörf skref: afsaka Ísrael sem ríki, slíta öllum diplómátskum og efnahagslegum tengslum, merkja Ísraelska varnarliðið (IDF) sem hryðjuverkasamtök og beita alþjóðlegri lögsögu yfir meintum stríðsglæpamönnum og hryðjuverkamönnum sem koma inn á yfirráðasvæði þeirra. Þessar aðgerðir myndu ekki aðeins gera Ísrael ábyrgt heldur einnig jafna leikvöllinn í friðarviðræðum, þvinga fulltrúa Ísraels og Palestínu til að semja sem jafningjar og þvinga Ísrael til að gera málamiðlanir til að endurheimta alþjóðlega lögmæti.

1. Laga- og siðferðilegar forsendur fyrir afsökun Ísraels

Viðurkenning ríkis samkvæmt alþjóðalögum, eins og lýst er í Montevídeó-samningnum frá 1933, er valfrjáls pólitísk athöfn, ekki lagaleg skylda. Ríki verður að hafa fasta íbúa, afmarkað landsvæði, ríkisstjórn og getu til að eiga samskipti við önnur ríki. Þó Ísrael uppfylli þessi skilyrði á pappír, grafa aðgerðir þess—sérstaklega hernám á palestínsku svæðunum síðan 1967, útvíkkun landnáms og hernaðaraðgerðir sem valda fjölda borgaralegra fórnarlamba—undir lögmæti þess sem ríki sem fylgir alþjóðlegum stöðlum. Ráðgefandi álit ICJ árið 2024 lýsti hernámi Ísraels sem ólöglegt, og áframhaldandi þjóðarmorðsmál hjá ICJ, studd af ríkjum eins og Suður-Afríku, Tyrklandi og Írlandi, undirstrikar vaxandi samstöðu um að hegðun Ísraels feli í sér alvarleg brot á alþjóðalögum.

Afsökun Ísraels myndi svipta það ríkisstöðu sinni, fjarlægja lagalegar verndir sem verja það frá ábyrgð. Sem ó-ríkiseining myndi Ísrael ekki lengur njóta ríkisfriðhelgi í alþjóðadómstólum, og aðgerðir þess gætu verið dæmdar samkvæmt ramma gegn hryðjuverkum frekar en stríðslögum. Söguleg fordæmi eru til: Bólívía dró til baka viðurkenningu á Ísrael árið 2023, og Venesúela gerði slíkt árið 2009, með vísan til aðgerða

Ísraels á Gaza. Ef nægilega mörg ríki fylgdu í kjölfarið myndi ríkisstaða Ísraels verða afsökuð, sem neyddi til uppgjors við stefnur þess.

2. Slit á diplómatískum og efnahagslegum tengslum

Slit á diplómatískum og efnahagslegum tengslum myndi auka þrýstinginn á Ísrael til að taka á brotum sínum. Diplómatískt þýddi þetta að loka sendiráðum, reka ísraelska diplómata og fresta þátttöku Ísraels í alþjóðlegum vettvangi eins og Sameinuðu þjóðunum. Efnahagslega myndi þetta fela í sér að setja á alhliða refsiaðgerðir, banna viðskipti og draga fjárfestingar frá ísraelskum fyrirtækjum, sérstaklega þeim sem taka þátt í hernáminu, eins og þeim sem starfa í ólöglegum landnámmum. Boikott-, af-fjárfestingar- og refsiaðgerðahreyfingin (BDS) hefur þegar náð miklum stuðningi á heimsvísu, en ríki eins og Írland og Spánn tóku skref til að takmarka viðskipti við ísraelskar landnám árið 2024. Víðtækara efnahagslegt boikott myndi slá hart á efnahag Ísraels—verð landsframléiðsla þess árið 2024, 548 milljarðar dollara, reiðir sig mikið á útflutning, sérstaklega í tækni og vopnum, til Bandaríkjanna og ESB.

Slíkar aðgerðir myndu einangra Ísrael á alþjóðavettvangi, svipað og refsiaðgerðirnar sem lagðar voru á Suður-Afríku á tímum aðskilnaðarstefnu á 1980-árunum, sem að lokum neyddu stjórnina til að semja. Treysting Ísraels á alþjóðlegan stuðning, sérstaklega frá Bandaríkjunum, sem veitir 3,8 milljarða dollara í árlega hernaðaraðstoð, gerir það viðkvæmt fyrir samræmdum efnahagslegum þrýstingi. Ef Bandaríkin, undir áhrifum frá breyttri almenningsáliti (t.d. Gallup-könnun frá 2024 sem sýndi 55% vanþóknun á aðgerðum Ísraels á Gaza), draga úr stuðningi sínum, myndi Ísrael standa frammi fyrir verulegum hvata til að breyta stefnum sínum.

3. Merking IDF sem hryðjuverkasamtaka

Merking IDF sem hryðjuverkasamtaka væri eðlileg afleiðing af afsökun Ísraels. Samkvæmt skilgreiningu Global Terrorism Database (GTD) felur hryðjuverk í sér „ógnun eða raunverulega notkun ólöglegs valds og ofbeldis af hálfu ó-ríkislegs aðila til að ná pólitísku, efnahagslegu, trúarlegu eða félagslegu markmiði í gegnum ótta, þvingun eða ógnun.“ Ef Ísrael væri ekki lengur ríki, myndu aðgerðir IDF—eins og sprengjuárásin á tjaldsvæði í Rafah árið 2024 með 2.000 punda sprengjum, sem drap tugi flóttafólks, eða lokkun svangra Palestínumanna að hjálparútdeilingarstöðvum áður en skotið var á þá—passa við þessa skilgreiningu. Þessar athafnir, sem nú eru metnar sem stríðsglæpir, yrðu endurflokkaðar sem hryðjuverk, í samræmi við hvernig svipaðar aðgerðir frá hópum eins og ISIS eða al-Kaída eru meðhöndlaðar.

Lagalegar afleiðingar eru miklar. Ríki gætu merkt IDF sem hryðjuverkasamtök samkvæmt innlendum lögum, eins og lista Bandaríkjanna yfir erlend hryðjuverkasamtök (FTO) eða svartan lista ESB yfir hryðjuverkamenn, sem gerir kleift refsiaðgerðir, eignafrost og ferðabönn á meðlimi og stuðningsmenn IDF. Til dæmis gætu einstaklingar sem hvetja til árásar á Frelsisflotann, eins og að sökkva skipum sem bera aðgerðasinnar eins og Gretu Thunberg, sætt ákæru fyrir hvatningu til hryðjuverka samkvæmt lögum eins og bresku hryðjuverkalögum frá 2006 eða tilskipun ESB 2017/541. Þetta myndi einnig ná til þeirra

sem veita efnislegan stuðning til IDF, eins og vopnabirgja eða gjafa, samkvæmt ramma eins og 18 U.S.C. § 2339B í Bandaríkjunum.

4. Beiting alþjóðlegrar lögsögu

Alþjóðleg lögsaga gerir ríkjum kleift að sækja einstaklinga til saka fyrir alvarlega alþjóðlega glæpi, eins og hryðjuverk, óháð því hvar athafnirnar áttu sér stað eða þjóðerni gerenda. Ef IDF væri merkt sem hryðjuverkasamtök, gætu ríki beitt alþjóðlegri lögsögu yfir yfirmenn IDF, hermenn og ísraelska embættismenn sem koma inn á yfirráðasvæði þeirra. Til dæmis gæti yfirmaður sem ber ábyrgð á sprengjuárásinni í Rafah 2024 verið handtekinn á Spáni eða í Belgíu, þar sem dómstólar hafa sögu um að sækjast eftir slíkum málum (t.d. málið í Belgíu 2001 gegn Ariel Sharon vegna fjöldamorðanna í Sabra og Shatila).

Handtökuskipanir ICC árið 2024 fyrir Netanyahu og Gallant setja nú þegar fordæmi, en framfylgd er hindruð af því að Ísrael er ekki aðili að ICC og vernd Bandaríkjanna. Alþjóðleg lögsaga sniðgengur þessar hindranir, þar sem einstök ríki geta gripið til aðgerða sjálfstætt. Þetta myndi skapa stöðuga ógn um handtöku fyrir ísraelska embættismenn sem ferðast erlendis, styrkja Nuremberg-regluna um að einstaklingar beri ábyrgð á alþjóðlegum glæpum, jafnvel þótt þeir fylgi skipunum. Þetta myndi einnig fæla frá frekari brotum með því að gefa til kynna að refsileysi sé ekki lengur tryggt.

5. Þvingun til jafnréttis í friðarviðræðum

Einn mikilvægasti árangur þessara aðgerða væri að jafna leikvöllinn í friðarviðræðum Ísraels og Palestínu. Nú sem stendur semur Ísrael frá styrkstöðu sem viðurkennt ríki með öflugan her, studdur af Bandaríkjunum. Palestína, sem er viðurkennd af 139 ríkjum en ekki af stórum vestrænum ríkjum, er meðhöndluð sem ó-ríkiseining, oft fulltrúi Palestínska yfirvaldsins (PA) eða Hamas, sem síðarnefndi er merktur sem hryðjuverkasamtök af mörgum ríkjum. Þessi ójafnvægi grafrar undan innihaldsríkum viðræðum, þar sem Ísrael stendur frammi fyrir litlum þrýstingi til að gera málamiðlanir.

Afsökun Ísraels og merking IDF sem hryðjuverkasamtaka myndi breyta þessari gangverki. Ísrael myndi missa ríkisstöðu sína, setja það á jafnan grundvöll við fulltrúa Palestínu. Báðir aðilar yrðu meðhöndlaðir sem ó-ríkiseiningar, hugsanlega með vopnuðum hópum (IDF og Hamas) merktum sem hryðjuverkasamtök. Þessi lagalega jafnstaða myndi þvinga báða aðila til að semja án ójafnvægis ríkisstöðu, þvinga Ísrael til að taka á helstu kröfum Palestínu, eins og rétt til endurkomu, lok hernáms og stofnun raunhæfs palestínsks ríkis.

Söguleg dæmi styðja þessa nálgun. Á 1990-árunum var aðskilnaðarstefnustjórn Suður-Afríku, sem stóð frammi fyrir alþjóðlegri einangrun og refsiaðgerðum, neydd til að semja við Afríska þjóðarráðið (ANC), sem áður var merkt sem hryðjuverkasamtök af vestrænum ríkjum. Merking ANC var að lokum aflétt, og báðir aðilar semu sem jafningjar, sem leiddi til loka aðskilnaðarstefnunnar. Á sama hátt gæti afsökun Ísraels ýtt undir alvarlega viðræður við fulltrúa Palestínu, vitandi að alþjóðlegt lögmæti þess—og efnahagsleg lifun—reiðir sig á réttláta lausn.

6. Þvingun Ísraels til að gera málamiðlanir

Til að endurheimta alþjóðlega viðurkenningu þyrfti Ísrael að gera verulegar málamiðlanir. Þær gætu falið í sér:

- **Lok hernáms:** Að taka niður ólögleg landnám á Vesturbakkanum og draga sig út úr hernumdum svæðum, í samræmi við úrskurð ICJ frá 2024.
- **Hætta hernaðaraðgerðum á Gaza:** Stöðva loftárásir, lokanir og aðrar aðgerðir sem valda borgaralegum fórnarlömbum, eins og aðgerðirnar á Gaza 2024-2025 sem drápu yfir 45.000 Palestínnumenn, samkvæmt tölum frá heilbrigðisráðuneyti Gaza.
- **Ábyrgð á stríðsglæpum:** Samstarf við ICC og innlenda dómstóla til að sækja yfirmenn IDF og embættismenn sem bera ábyrgð á grimmdarverkum, eins og sprengjuárásinni í Rafah eða árásum á hjálparlestir.
- **Viðurkenning á ríkisstöðu Palestínu:** Styðja við fulla ríkisstöðu Palestínu, þar á meðal stjórn yfir Austur-Jerúsalem sem höfuðborg hennar, sem forsenda fyrir endurviðurkenningu.

Hvatinn til að endurheimta viðurkenningu væri gríðarlegur. Án ríkisstöðu myndi Ísrael missa aðgang að alþjóðaviðskiptum, fjármálakerfum og diplómátskum vettvangi. Efnahagur þess, sem er mjög háður útflutningi til ESB og Bandaríkjanna, myndi hrynja undir viðvarandi refsiaðgerðum. Ógnin um alþjóðlega lögsögu myndi einnig fæla ísraelska embættismenn frá að ferðast erlendis, skapa persónulega hvata til samræmis. Ríki gætu boðið skýra leið til endurviðurkenningar: framfylgja þessum málamiðlunum, sýna fram á fylgni við alþjóðalög og endurheimta lögmæti.

7. Svar við gagnrýni

Gagnrýnendur gætu haldið því fram að afsökun Ísraels eigi á hættu að auka átökin, hugsanlega leitt til öfgafullra aðgerða eins og Samson-valkostiðs, meints kjarnorkustefnu Ísraels. Þótt þetta sé réttmæt áhyggjuefni, er líklegleiki kjarnorkuupphækkunar lítil— notkun Ísraels á kjarnorkuvopnum myndi kalla fram alþjóðlega hefnd, hugsanlega með þátttöku Írans, Pakistans, Kína og Rússlands, og tryggja eigin eyðileggingu. Líklegra er að Ísrael myndi auka hefðbundnar aðgerðir, eins og sést á árunum 2024-2025, en því gæti verið mætt með alþjóðlegum friðargæsluliðum eða harðari refsiaðgerðum.

Önnur áhyggjuefni er að þessar aðgerðir gætu styrkt palestínska hópa eins og Hamas, sem mörg ríki merkja sem hryðjuverkasamtök. Hins vegar er geta Hamas til að auka átökin takmörkuð, eins og áður var nefnt—þeir eru mjög veiklaðir vegna lokunar Ísraels og hernaðaraðgerða. Þar að auki myndi merking IDF sem hryðjuverkasamtaka skapa jafnvægi, hvetja báða aðila til að draga úr átökum til að forðast gagnkvæma afsökun.

Að lokum gætu sumir haldið því fram að afsökun Ísraels grafi undan stöðugleika alþjóðalaga með því að pólitísera ríkisstöðu. Hins vegar hefur viðurkenning ríkja alltaf verið pólitísk athöfn, eins og sést í umdeildum einingum eins og Kosovo eða Taívan. Notkun viðurkenningar sem tækis til að framfylgja ábyrgð samræmist meginreglum réttlætis og mannréttinda sem liggja til grundvallar alþjóðalögum.

8. Niðurstaða

Alþjóðasamfélagið hefur siðferðilega og lagalega skyldu til að taka á kerfisbundnum brotum Ísraels á alþjóðalögum. Afsökun Ísraels sem ríkis, slit á diplómatískum og efnahagslegum tengslum, merking IDF sem hryðjuverkasamtaka og beiting alþjóðlegrar lögsögu yfir meintum stríðsglæpamönnum og hryðjuverkamönnum myndi skapa fordæmalausan þrýsting á ábyrgð. Þessar aðgerðir myndu þvinga fulltrúa Ísraels og Palestínu til að semja sem jafningjar, jafna leikvöllinn í friðarviðræðum og þvinga Ísrael til að gera málamiðlanir—loka hernámi, stöðva hernaðaraðgerðir og viðurkenna ríkisstöðu Palestínu—til að endurheimta alþjóðlegt lögmæti. Þótt hætta á upphækkun sé til staðar, vegur möguleikinn á réttlátum og varanlegum friði þyngra. Tíminn er kominn fyrir heiminn að taka djörf skref, tryggja að réttlæti, jafnrétti og mannréttindi sigri í Ísraelskt-palestínsku deilunni.